

УДК 343.17

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-2-285-292

**Анатолій
ЧЕРНЕНКО**[©]
кандидат
юридичних наук,
доцент

**Гліб
БАРАБАШ**[©]
викладач

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ТЕКСТУАЛІЗМ ЯК КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ФУНКЦІЯ СУДУ

«Текстуалізм», за довідковою літературою, означає тлумачення закону на основі звичайного значення його юридичного тексту. Зважаючи на особливу роль суду у кримінальному провадженні, саме на нього покладено право тлумачити норми закону.

Зауважено, що хоча цей напрям суддівської роботи і виник у Сполучених Штатах Америки та отримав назву «текстуалізм», проте він має місце й у національному кримінальному провадженні та утворює кримінальну процесуальну функцію суду.

Зроблено висновок, що текстуалізм має особливе значення для забезпечення прав людини, оскільки фактично визначає їхній зміст та межі.

Ключові слова: кримінальне провадження, суд, кримінальні-процесуальні функції, функція тлумачення норм закону, текстуалізм.

Постановка проблеми. Здійснення кримінальної процесуальної діяльності покладається законом на відповідні державні органи та на їхніх посадових осіб. Причому на кожний із цих органів покладається виконання певної кримінальної процесуальної функції, що є основним напрямом діяльності цього органу чи посадової особи. Звісно, діяльність кожного державного органу для кримінального провадження має важливе значення, котре полягає в тому, що на кожний із державних органів покладається обов'язок здійснення чітко визначеної функції і замінити цей орган іншим для здійснення його функції неможливо. Це твердження стосується всіх державних органів, але з-поміж них виділяється діяльність суду, на який покладаються й особливі обов'язки та особливі функції. Особливість діяльності суду в кримінальному провадженні полягає в тому, що саме суд і виключно суд, з огляду на свою діяльність, здатний забезпечити виконання завдань кримінального провадження, а всі інші державні органи своєю діяльністю лише створюють необхідні для цього умови, тобто забезпечують діяльність суду щодо виконання цих завдань. Отже, діяльність суду перебуває в зоні особливої уваги як науковців, так і законодавців. Вони зосереджені на вдосконаленні діяльності суду та одночасно на вдосконаленні всієї кримінальної процесуальної діяльності, бо діяльність суду впливає на результати кримінальної процесуальної діяльності зокрема та на правопорядок у державі в цілому.

Науковці в теоретичному та практичному аспектах розглядають діяльність суду, під час якої реалізується одна функція – функція правосуддя. Але останніми роками вченими висловлюються думки про виконання судом ще й функції судового контролю

© А. Черненко, 2024
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0923-2663>
anatolii.chernenko@dduvs.edu.ua

© Г. Барабаш, 2024
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1820-017X>
hlib.barabash@dduvs.edu.ua

за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні (далі – судовий контроль). Зазначені висновки вчених щодо функції судового контролю знайшли підтримку й серед законодавців. Ця підтримка законодавців була реалізована шляхом відповідних змін до чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) та до інших нормативно-правових актів. Свою точку зору щодо функції судового контролю наведемо нижче, а зараз хотілося б наголосити на тому, що, окрім названих функцій суду, на наш погляд, існує ще одна функція – функція тлумачення норми закону (текстуалізм). Звісно, суд як особливий державний орган потребує й особливої уваги, тому питання наділення такого органу додатковими чи новими функціями або такими, що до цього не визнавалися ані теорією, ані практикою кримінальної процесуальної діяльності, потребує ретельного обґрунтування та всебічного осмислення. З огляду на це можна з певною впевненістю стверджувати, що питання щодо можливості тлумачення судом норм права є актуальним.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання діяльності суду та функцій, що їх виконує суд, не є новими. Багато вчених обирали темою своїх наукових досліджень саме діяльність суду. Серед них: І. Басиста, І. Гловюк, В. Гончаренко, В. Добрянський, Т. Ільєва, Л. Карабут, М. Карпенко, О. Капліна, Л. Лобойко, Т. Лукашкіна, В. Маринів, О. Михайленко, В. Нор, В. Півненко, В. Попелюшко, С. Пшенічко, В. Рожнова, Д. Савицький, Н. Сиза, О. Толочко, В. Трофименко, А. Туманянц, Л. Удалова, О. Шило, В. Юрчишин, О. Яновська та ін.

Ці та інші вчені досліджували різні аспекти суддівської діяльності, у тому числі й функції суду, але увага не концентрувалася на функції тлумачення норм закону, що й визначає актуальність обраної теми наукового дослідження.

Мета статті – опрацювати питання можливості (з точки зору дотримання засади законності) суду здійснювати тлумачення норм закону, що утворює окрему кримінальну процесуальну функцію суду.

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, розгляд питання про повноваження суду здійснювати тлумачення норм закону у сфері кримінального процесу слід розпочати з аналізу аналогічних повноважень інших судів загалом, зокрема Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Але спочатку наведемо невеличку довідку. ЄСПЛ був створений відповідно до ст. 19 розділу II «Європейський суд з прав людини» Європейської конвенції з прав людини (далі – Конвенція), яку Україна ратифікувала 17 липня 1997 року. Відповідно до ч.1 ст. 32 «Юрисдикція Суду» Конвенції «юрисдикція Суду поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та Протоколів до неї, подані йому на розгляд згідно зі статтями 33, 34, 46 і 47» [1].

З наведеної цитати вбачається, що ЄСПЛ насамперед має повноваження щодо тлумачення положень Конвенції, а вже потім – щодо їх застосування. Як бачимо, поважна європейська судова інстанція має повноваження тлумачити норми Конвенції і не тільки, бо у разі розгляду звернення з метою оскарження до ЄСПЛ дій України, ЄСПЛ тлумачить і національне законодавство, у тому числі й кримінальне процесуальне. Отже, можемо стверджувати, що ЄСПЛ має повноваження щодо тлумачення національного законодавства, а у зв'язку з тим, що прецедентна практика ЄСПЛ нині фактично є елементом національної правової системи, то національні судові органи починають дедалі більше посилатися на його судові рішення при вирішенні питань у межах національної судової юрисдикції. Таку практику національних судів теж можна вважати тлумаченням норм закону, бо національні суди, застосовуючи ту чи іншу норму закону і при цьому посилаючись на тлумачення її чи аналогічної норми ЄСПЛ, також здійснюють тлумачення вказаної норми.

На наш погляд, судам надана особлива роль здійснення правосуддя (вирішення спору) шляхом застосування норм закону. Причому суди здійснюють остаточне вирішення спору, тобто остаточне застосовують норми закону, тому на суди й покладається особлива роль – остаточне застосування норм закону. Норми закону мають бути, і у більшості випадків є, чітко виписані для однозначного їх застосування, але в окремих випадках норми закону можуть бути розтлумачені по-різному. Саме з такими випадками постійно стикаються суди, коли дві протилежні сторони спору, як учасники судового провадження, виступаючи перед судом, тлумачать однакову норму кожен по-своєму, звісно, на користь власних інтересів у цьому конкретному спорі, а суд, здійснюючи правосуддя, зобов'язаний однозначно та ще й обґрунтовано застосувати ту саму норму закону у своєму рішенні. На наш погляд, саме така діяльність суду і являє

собою функцію тлумачення норм закону. Цей напрям суддівської роботи отримав назву «текстуалізм». Він виник у Сполучених Штатах Америки.

«Текстуалізм – це тлумачення закону в першу чергу на основі його звичайного значення юридичного тексту. Це регулює закон, а не наміри законодавця.

Текстуалізм мав вагомe значення в діяльності Верховного Суду США як органу конституційного контролю та конституційної правотворчості. Однак, не всі погоджувалися з тим, що текстуалізм має вагомe значення для рішення, яке ставало частиною американського законодавства. Але через основи судових технологій, які регулюють техніку застосування судового прецеденту, підкреслюється першочергове значення судових доктрин» [2].

Слід зазначити, що наше твердження, що український суд у певних випадках здійснює тлумачення норм закону (текстуалізм), не завжди знаходить підтримку з боку інших науковців. Так, автор вищенаведеної цитати стверджує: «Разом з тим текстуалізм як форма конституційного контролю та правотворчості продовжує домінувати. Завдяки Антоніну Скалії вона живе і розвивається. Даний прийом використовується і у нас. Правда, приховано і в якості простого тлумачення закону Конституційним Судом України та Верховним Судом» [2]. Погоджуємося з цим твердженням, але лише в частині тлумачення норм закону Конституційним Судом України та Верховним Судом. Так, дійсно, Конституційний Суд України та Верховний Суд здійснюють тлумачення норм закону, причому й у кримінальних справах, проте стосовно того, що вони здійснюють це приховано, категорично не згодні, бо діяльність будь-якого суду в Україні є гласною. Та й сам автор у наведеній цитаті суперечить сам собі, коли заявляє, що суди здійснюють тлумачення норм закону приховано, а далі зазначає: «По суті, даний прийом, який відображений в статті, має право на існування. Рішення судів повинні викладатися так, щоб вони були зрозумілі скаржникам, які захищають свої права» [2]. Тобто автор спочатку говорить, що тлумачення норм закону національними судами здійснюється приховано, а потім зазначає, що рішення судів мають бути доведені сторонам судового засідання та повинні бути зрозумілими, тобто розтлумаченими належним чином. Дозволимо собі дещо пояснити твердження автора про прихованість текстуалізму в діяльності національних судів. На нашу думку, він дещо неточно висловився про прихованість тлумачення і насправді мав на увазі невизнання такої діяльності за судами ні наукою, ні практикою кримінального процесу. З таким зауваженням погоджуємося, ба більше, ставимо за мету у цьому дослідженні довести, що така діяльність суду має місце і утворює відповідну кримінальнопроцесуальну функцію.

По-перше, наведемо приклади про існування у національних судів повноважень щодо тлумачення норм закону в минулому, тобто в момент дії Кримінально-процесуального кодексу України 1960 р. (далі – КПК 1960 р.).

Так, ухвалою колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 23 грудня 2003 р. було здійснено тлумачення норм ст. 44 КПК 1960 р. Стаття 44 КПК 1960 р. містила таку норму: «Як захисники допускаються особи, які мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю в Україні, та інші фахівці у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи» (ч. 2 ст. 44 КПК 1960 р.) [3].

Верховний Суд України у названій вище ухвалі так розтлумачив цю норму: «Відповідно до ст. 44 КПК України (КПК 1960 р. – *А.Ч., Г.Б.*) участь у справі як захисники можуть брати особи, які мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю в Україні, та інші фахівці в галузі права тільки в тому випадку, коли вони представляють документи, визначені спеціальним законом, яким дозволено таким фахівцям брати участь у кримінальному судочинстві за угодою або за дорученням юридичної особи» [4].

Звісно, це не єдиний випадок тлумачення Верховним Судом України норм КПК 1960 р., але, на наш погляд, його достатньо для усвідомлення наявності таких повноважень у суду. Далі наведемо приклад такого тлумачення й норм чинного КПК України.

Звісно, не будемо зосереджувати увагу на кількості випадків тлумачення норм чинного КПК України, а обмежимося лише одним випадком, котрий повною мірою дасть можливість усвідомити повноваження суду на здійснення такого тлумачення. З цією метою звернемо увагу на норми ст. ст. 40 та 236 КПК України у частині повноважень

слідчого щодо можливості давання доручення на проведення обшуку оперативними працівниками. Прочитуємо норму п. 3 ч. 2 ст. 40 та ст. 236 КПК: «2. Слідчий уповноважений: ...3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам...» [5]. Нагадаємо, що обшук є слідчою (розшуковою) дією, тобто КПК України через норми п. 3 ч. 2 ст. 40 надає повноваження слідчому доручати оперативним підрозділам проводити обшук за його дорученням. Дещо іншою в цьому плані є ситуація з нормами ст. 236 КПК, що не вказують на повноваження слідчого давати доручення оперативним підрозділам на проведення обшуку, встановлюючи лише повноваження щодо цього слідчого і прокурора. Так, у ч. 1 ст. 236 КПК зазначається: «Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим чи прокурором. Для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів. Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Незалежно від стадії цієї слідчої дії слідчий, прокурор, інша службова особа, яка бере участь у проведенні обшуку, зобов'язані допустити на місце його проведення захисника чи адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями статті 50 цього Кодексу» [5]. В інших частинах указаної статті також не зазначаються повноваження слідчого давати доручення оперативним підрозділам на проведення обшуку, але на практиці слідчі, посилаючись на норми п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України, давали такі доручення. Окреслена ситуація з кримінальною процесуальною регламентацією повноважень слідчого щодо давання доручення оперативним підрозділам на проведення обшуку була по-різному розтлумачена слідчими, прокурорами та судами різних інстанцій. Так, спочатку перша інстанція суду підтримала думку слідчих та прокурорів про наявність у слідчого таких повноважень, але апеляційна інстанція суду розтлумачила згадані норми КПК України по-іншому. За їхніми висновками, у слідчого відсутні повноваження щодо давання доручення на проведення обшуку оперативними працівниками. Дещо пізніше Друга судова палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду (далі – ККС) у постанові від 29 січня 2019 р. у справі № 466/896/17 (провадження № 51-7759км18) [6], а потім і Об'єднана палата ККС у постанові від 06 грудня 2021 р. у справі № 663/820/15-к [7] зробили протилежні висновки про те, що системне тлумачення процесуальних норм, передбачених п. 3 ч. 2 ст. 40, ст. 236 КПК України, дає підстави для висновку про те, що виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи покладається на слідчого чи прокурора і не може бути доручене відповідним оперативним підрозділам [7].

Перелік таких прикладів можна було б продовжувати, але, на наш погляд, і вищенаведене дає можливість переконатися у наявності повноважень у судів різного рівня щодо тлумачення норм закону. Нашу думку у цьому питанні по суті підтримує й Верховний Суд. Так, у Постанові Великої Палати Верховного Суду від 21.09.2021 у справі № 910/10374/17 за касаційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю «Торгово-логістичний комплекс «Арктика»» про визнання виконавчих написів нотаріуса такими, що не підлягають виконанню, на постанову Північного апеляційного господарського суду від 18 травня 2020 р. зазначається: «...69. Велика Палата Верховного Суду також звертає увагу на таке. Будь-яке правозастосування є неможливим без тлумачення законодавства, бо тлумаченням законодавства є з'ясування його змісту» [8]. Аналогічну точку зору висловлює й О. Капліна: «Тлумачення проникає у всі етапи застосування норм права, супроводжує цей процес, є засобом зворотного зв'язку між випадком, що потребує врегулювання, і тією нормою права, яка тлумачиться, для законного й обґрунтованого її застосування» [9, с. 59]. Тут слід звернути увагу, що дехто з науковців заперечує існування тлумачення норм права як окремого виду діяльності. Вони висловлюють думку, що тлумачення норм не існує, бо тлумачення охоплюється процесом правозастосування і по суті є правозастосуванням та не утворює окремого виду діяльності. О. Капліна та інші дослідники категорично проти такого висновку: «У своєму дослідженні ми підтримуємо думку тих учених, які вважають, що правозастосовне тлумачення є самостійним видом тлумачення, яке передує процесу застосування норм права і супроводжує його. Такий підхід дозволяє синтезувати досягнення науковців у галузі теорії тлумачення і теорії правозастосування, характеризувати правозастосовне тлумачення як комплексне явище, нерозривно

пов'язане з реалізацією норм права суб'єктами, що мають владні повноваження.

Аргументацію сказаного можна почати з того, що, перш ніж застосувати норму права, необхідно з'ясувати її смисл, встановити зміст, тобто розтлумачити. Але на цьому процес тлумачення норми, що підлягає застосуванню, не закінчується. Застосування норм права – це не механічний процес підведення певного процесуально значущого факту під абстрактну формулу права. Це складний творчий процес реалізації вольового змісту норми права, який повинен розглядатися в нерозривному зв'язку з її тлумаченням» [9, с. 58–59]. Вчена наводить визначення поняття такого тлумачення: «...правозастосовне тлумачення – це інтелектуально-вольова діяльність суб'єкта, наділеного від імені держави владними повноваженнями, що здійснюється безпосередньо в процесі правозастосування в конкретній справі або з метою забезпечення правозастосовного процесу» [9, с. 60].

Цілком погоджуючись із таким висновком, маємо наголосити, що тлумачення норм закону, у тому числі й КПК України, здійснюють усі правозастосовники та науковці. При цьому тлумачення, що здійснюється науковцями, являє собою окремий вид такого тлумачення, який отримав назву «герменевтика». Відповідно до Вікіпедії «герменевтика» (від грец. *ερμηνεύειν* – тлумачити) – у первісному значенні – «напряму наукової діяльності, пов'язаний з дослідженням, поясненням, тлумаченням філологічних, а також філософських, юридичних, історичних і релігійних текстів. Оскільки будь-які тексти або поняття формулюються в (не) певних середовищі та контексті» [10]. Звісно, таке тлумачення норм закону з боку науковців не є офіційним та нормативним, але воно все ж впливає на офіційне тлумачення норм офіційними суб'єктами тлумачення, бо використовується ними для обґрунтування та пояснення офіційного тлумачення. Саме тому відповідно до ст. 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» утворена і діє Науково-консультативна рада при Верховному Суді. Згідно з п. 3.2 Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді «до повноважень Науково-консультативної ради належать: підготовка наукових висновків щодо тлумачення та застосування норм права; тощо» [11].

Офіційне тлумачення законодавчих норм мають здійснювати офіційні органи, що уповноважені на таке тлумачення. До зазначених органів, на нашу думку, передусім належать суди різних рівнів (суди першої інстанції, апеляційні суди, Верховний Суд та Конституційний Суд України). Зауважимо, що їм належить особливе місце серед державних органів у здійсненні офіційного тлумачення норм закону і норм КПК України у тому числі.

Правда, Верховний Суд у цьому питанні не завжди має чітку позицію. Так, у наведеній вище Постанові Великої Палати Верховного Суду від 21.09.2021 у справі № 910/10374/17 за касаційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю «Торгово-логістичний комплекс “Арктика”» про визнання виконавчих написів нотаріуса такими, що не підлягають виконанню, на постанову Північного апеляційного господарського суду від 18 травня 2020 р. також зауважено: «...тлумачення законів України, яке здійснюється Конституційним Судом України в мотивувальній частині рішення, не є офіційним нормативним (загальнообов'язковим), оскільки відповідно до пункту 2 статті 150 Конституції України до повноважень Конституційного Суду України належить офіційне тлумачення тільки Конституції України...» [8].

О. Капліна вказує на зворотнє: «Слід зазначити той позитивний факт, що у своїй правотлумачній практиці судді Конституційного Суду України, використовуючи весь арсенал способів тлумачення, у правових позиціях наводять систему фактичних і правових мотивів на обґрунтування ухвалюваного ними рішення, що значно підвищує авторитетність і аргументованість рішень Конституційного Суду України» [9, с. 66]. Повністю погоджуємося з таким висновком вченої, бо Конституційний Суд в усіх державах, де він існує, здійснює такий вид діяльності. Окрім того, слід звернути увагу, що відповідно до ч. 2 ст. 110 КПК України «судове рішення приймається у формі ухвали, постанови або вироку, які мають відповідати вимогам, передбаченим статтями 369, 371-374 цього Кодексу» [5]. Судові рішення, відповідно до ст. 372 та 374 КПК, повинні складатися з трьох частин: вступної, мотивувальної та резолютивної [5]. Отже, всі ці три частини є складовими судового рішення, і одна з них не може оцінюватися у відриві від інших, а звідси, мотивувальна частина судового рішення, так само як і інші частини судового рішення, є офіційною та нормативною. Ба більше, за логікою наведеного рішення Верховного Суду, цитований висновок Верховного Суду, що

міститься у п. 69 мотивувальної частини Постанови Великої Палати Верховного Суду від 21.09.2021 у справі № 910/10374/17, теж можна вважати неофіційним, оскільки Верховний Суд не наділений повноваженнями оцінювати рішення Конституційного Суду України.

Отже, можемо стверджувати, що національні суди мають повноваження здійснювати тлумачення норм закону. При цьому, вважаємо, тлумачення норм закону належить до повноважень не лише Конституційного Суду України та Верховного Суду, але й інших судів, нижчої судової ланки.

Далі хотілося б зосередити увагу на тому, що окреслена діяльність суду з тлумачення норм закону по своїй суті є кримінальну процесуальною функцією суду.

Всім відомо, що суд здійснює функцію правосуддя. Ця функція суду є конституційною та головною і ніким не заперечується. Окрім того, КПК України та теорія кримінального процесу передбачають, що суд у кримінальному провадженні здійснює ще й функцію судового контролю. Так, після певних змін у законодавстві суд через здійснення судового контролю почав діяти й на стадії досудового розслідування, що не властиве для суду. Таку діяльність суду назвали «судовий контроль», хоча по своїй суті і у цьому разі, на нашу думку, суд все ж здійснює функцію правосуддя (вирішує спір між органами розслідування та іншими учасниками провадження про можливість втручання в їхні права (здійснення приводу, застосування запобіжних заходів, проведення огляду чи обшуку у житлі чи іншому володінні особи тощо)), а така назва «судовий контроль» була необхідна для розмежування традиційного правосуддя від того, що здійснюється судом на стадії досудового розслідування, що є цілком виправданим.

Окрім функції правосуддя та судового контролю, на наш погляд, суд здійснює ще й функцію тлумачення норм закону, котра отримала назву «текстуалізм», що являє собою основний напрям діяльності суду у кримінальному провадженні з тлумачення кримінальних процесуальних норм.

На наш погляд, цей вид кримінальної процесуальної діяльності (тлумачення кримінальних процесуальних норм) притаманний усім правозастосовним суб'єктам, але щодо суду ця діяльність має значення кримінальної процесуальної функції, оскільки тлумачення кримінальних процесуальних норм, що здійснюється учасниками кримінального процесу, має на меті переконати суд у правоті саме їхнього варіанту тлумачення відповідної норми, і це тлумачення не є нормативним, а вже суд у своєму рішенні здійснює нормативне тлумачення вказаної норми. Слід звернути увагу: рішення суду першої інстанції, у якому здійснено тлумачення певної норми, якщо воно не було оскаржене чи не стало предметом узагальнення судової практики судом вищого рівня, також є нормативним тлумаченням. Це твердження закріплене в нормах ч. 2 ст. 21 та ст. 380 КПК України.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 21 КПК України «вирок та ухвала суду, що набрали законної сили в порядку, визначеному цим Кодексом, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню на всій території України» [5].

А норми ст. 380 КПК України «Роз'яснення судового рішення» [5] нами розцінюються як вказівка на обов'язок суду здійснити тлумачення певних норм у своєму рішенні, котре, на наш погляд, завжди пов'язане з тлумаченням відповідних норм, на які у своєму рішенні посилається суд, бо кожне судове рішення є актом правозастосування. Саме роз'яснення судом свого рішення і є тлумаченням відповідних норм, що покладені в його основу, шляхом роз'яснення і конкретизації відповідної норми та встановленням відповідності фактичних обставин справи їхньому змісту. На наш погляд, О. Капліна дуже влучно охарактеризувала процес роз'яснення через визначення термінів «застосування норм права» та «правозастосовне тлумачення»: «Застосування норм права – це не механічний процес підведення певного процесуально значущого факту під абстрактну формулу права. Це складний творчий процес реалізації вольового змісту норми права, який повинен розглядатися в нерозривному зв'язку з її тлумаченням» [9. с. 59]. Тому вчена називає тлумачення, котре здійснюється з метою застосування норми права, «правозастосовним тлумаченням», що характеризується своїми специфічними ознаками, до яких вчена відносить «необхідність мотивування ухвалюваного рішення» [9. с. 59].

З наведеного можна дійти висновку, що тлумачення кримінальних процесуальних норм є обов'язком суду та основним напрямом його діяльності, що в

теорії кримінального процесу іменується функцією. Отже, суд у кримінальному провадженні здійснює кримінальну процесуальну функцію «текстуалізм», що являє собою тлумачення судом кримінальних процесуальних норм.

Висновки. «Текстуалізм», за довідковою літературою, означає тлумачення закону на основі звичайного значення його юридичного тексту, тому, на нашу думку, з огляду на особливу роль суду у кримінальному провадженні саме на суд покладено право тлумачити норми закону. Хоча цей напрям суддівської роботи і виник у Сполучених Штатах Америки та отримав назву «текстуалізм», він має місце й у національному кримінальному провадженні та утворює кримінальну процесуальну функцію суду. Текстуалізм має особливе значення для забезпечення прав людини, бо по суті визначає їхній зміст та межі.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. Ратифікована Законом України від 17.07.1997. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
2. Антонін Скалія: Текстуалізм конституційної правотворчості. *CONSTITUTIONALIST*. URL : <https://constitutionalist.com.ua/antonin-skaliia-tekstualizm-konstytutsijnoi-pravotvorchosti/>.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України, затверджений Законом від 28.12.1960. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>.
4. Відповідно до ст. 44 КПК України участь у справі як захисники можуть брати особи, які мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю в Україні, та інші фахівці в галузі права тільки в тому випадку, коли вони представляють документи, визначені спеціальним законом, яким дозволено таким фахівцям брати участь у кримінальному судочинстві за угодою або за дорученням юридичної особи. *Верховний Суд України*. URL : [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/281FEBCE3FCBBD83C2257AF4003ACC6A](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/281FEBCE3FCBBD83C2257AF4003ACC6A).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
6. Постанова колегії судів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 466/896/17 від 29 січня 2019 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79601140>.
7. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 663/820/15-к від 06 грудня 2021 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829915>.
8. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 910/10374/17 від 21 вересня 2021 р. URL : https://verdictum.ligazakon.net/document/100428590?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03.
9. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права : монографія. Харків : Право, 2008. 296 с.
10. Герменевтика. *Вікіпедія*. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>.
11. Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді, затверджене Постановою Пленуму Верховного Суду від 02 лютого 2018 р. № 1. *Судова влада України*. URL : https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/ppn_kr/.

Надійшла до редакції 08.05.2024

Прийнято до опублікування 17.05.2024

References

1. Konventsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950 [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms dated November 4, 1950]. Ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 17.07.1997. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. [in Ukr.].
2. Antonin Skaliia: Tekstualizm konstytutsijnoi pravotvorchosti [Antonin Scalia: Textualism of constitutional law-making]. *CONSTITUTIONALIST*. URL : <https://constitutionalist.com.ua/antonin-skaliia-tekstualizm-konstytutsijnoi-pravotvorchosti/>. [in Ukr.].
3. Kryminalno-protseusualnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Procedure Code of Ukraine], zatverdzenyi Zakonom vid 28.12.1960. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>. [in Ukr.].
4. Vidpovidno do st. 44 KPK Ukrainy uchast u spravi yak zakhysnyky mozhut braty osoby, yaki maiut svidotstvo pro pravo na zaniattia advokatskoiu diialnistiu v Ukraini, ta inshi fakhivtsi v haluzi prava tilky v tomu vypadku, koly vony predstavliat dokumenty, vyznacheni spetsialnym zakonom, yakym dozvoleno takim fakhivtsiam braty uchast u kryminalnomu sudochynstvi za uhodoiu abo za doruchenniam yurydychnoi osoby [According to Art. 44 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, persons who have a certificate of the right to practice as a lawyer in Ukraine and other specialists in the field of law can participate in the case as defenders only if they present the documents specified by a

special law, which allows such specialists to participate in criminal proceedings by agreement or on behalf of a legal entity]. *Verkhovnyi Sud Ukrainy*. URL : [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/281FEBCE3FCBBD83C2257AF4003ACC6A](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/281FEBCE3FCBBD83C2257AF4003ACC6A). [in Ukr.].

5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Procedure Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 13.04.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. [in Ukr.].

6. Postanova kolehii suddiv Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu u spravi № 466/896/17 vid 29 sichnia 2019 r. [Resolution of the panel of judges of the Second Judicial Chamber of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court in case No. 466/896/17 dated January 29, 2019]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79601140>. [in Ukr.].

7. Postanova Obiednanoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu u spravi № 663/820/15-k vid 06 hrudnia 2021 r. [Resolution of the Joint Chamber of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court in case No. 663/820/15-k dated December 6, 2021]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829915>. [in Ukr.].

8. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu u spravi № 910/10374/17 vid 21 veresnia 2021 r. [Resolution of the Great Chamber of the Supreme Court in case No. 910/10374/17 of September 21, 2021]. URL : https://verdictum.ligazakon.net/document/100428590?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=j103. [in Ukr.].

9. Kaplina, O. V. (2008) Pravozaostovne tлумachennia norm kryminalno-protsesualnoho prava [Law enforcement interpretation of norms of criminal procedural law] : monohrafiia. Kharkiv : Pravo. 296 p. [in Ukr.].

10. Hermenevtyka [Hermeneutics]. *Vikipediia*. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>. [in Ukr.].

11. Polozhennia pro Naukovo-konsultatyvnu radu pry Verkhovnomu Sudi [Regulations on the Scientific Advisory Council at the Supreme Court], zatverdzhene Postanovoiu Plenumu Verkhovnoho Sudu vid 02 liutoho 2018 r. № 1. *Sudova vlada Ukrainy*. URL : https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/ppn_kr/. [in Ukr.].

ABSTRACT

Anatoliy Chernenko, Gleb Barabash. Textualism as a criminal procedural function of the court. The authors proved that national courts are authorized to interpret criminal procedural norms, because:

– introducing into its activity the practice of the European Court of Human Rights, which in accordance with its statute interprets the norms of national legislation, national courts also interpret these norms;

– norms of Art. 380 of the Criminal Procedure Code of Ukraine are considered by the authors as an indication of the court's duty to interpret certain norms to which the court refers in its decision.

Examples of judicial interpretation are given: 1) the resolution of the panel of judges of the Judicial Chamber in criminal cases of the Supreme Court of Ukraine dated December 23, 2003 interpreted the norms of Art. 44 of the CPC of 1960; 2) The Second Judicial Chamber of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court dated January 29, 2019 in case No. 466/896/17 (proceedings No. 51-7759km18), and then the United Chamber of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court in case No. 663/820/ 15-k from 06.12.2021 carried out a systematic interpretation of the procedural norms, clause 3, part 2, article 40, article 236 of the CPC of Ukraine.

Conclusions were made: 1) the interpretation of criminal procedural norms is the duty of the court and the main direction of its activity, which is called a function in the theory of the criminal process; 2) the court in criminal proceedings performs a criminal procedural function, which was called "Textualism", which is the court's interpretation of criminal procedural norms.

According to the authors, textualism is of particular importance for ensuring human rights, because it essentially determines their content and boundaries.

Keywords: *criminal proceedings, court, criminal procedural functions, the function of interpreting the norms of the law, textualism.*